

7. Оцінка українцями свого матеріального становища [Електронний ресурс] / ГО «Інститут політики». – Режим доступу : <http://polityka.in.ua/info/505.htm>. – Назва з екрана.
8. Семигіна Т. Соціальна політика: історія і сучасний розвиток / Т. Семигіна. – К. : Агентство «Україна», 2008. – 196 с.
9. Собченко В. В. Трансформація системи державного управління соціальним захистом населення : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 / В. В. Собченко ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Харк. регіон. ін-т держ. упр. – Х., 2005. – 20 с.
10. Шаповал В. Конституційна категорія соціальної держави / В. Шаповал // Право України. – 2004. – № 5. – С. 14–19.
11. Jones P. Rights / P. Jones. – London : Macmillan, 1994. – 258 p.
12. Wnuk-Lipinski E. Freedom or equality: an old dilemma in a new context / E. Wnuk-Lipinski // Social policy, social justice and citizenship in Eastern Europe. – Aldershot : Avebury, 1992. – P. 179–190.

T. Semigina, N. Fortuna

WHAT SOCIAL STATE ARE WE BUILDING?

The article presents the results of the study of modern practice of social welfare policy in Ukraine in context of building of the social state. The authors analyze views of experts regarding factors that determine the low level of social welfare in Ukraine.

Keywords: welfare, welfare state, welfare policy, social privileges.

Матеріал надійшов 7 липня 2011 р.

УДК 364.446

Яковлев М. В., Кабаченко Н. В.

ОСВІТА ТА ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ: СТИСЛИЙ ОГЛЯД СВІТОВОЇ ПРАКТИКИ

У статті зроблено аналіз підходів та практик підготовки соціальних працівників бакалаврського та магістерського рівня. Автори намагаються зв'язати зв'язок соціальної роботи та соціального забезпечення, звертаються до історичних витоків соціальної роботи, роблять огляд структурних компонентів підготовки соціальних працівників у міжнародній практиці.

Ключові слова: соціальна робота, соціальне забезпечення, навчання соціальних працівників.

Соціальна робота як незалежна наукова дисципліна і напрям фахової діяльності активно розвивається і вивчається багатьма зацікавленими студентами у різних країнах світу. Про це свідчить велика кількість центрів, кафедр, департаментів, факультетів та інститутів по всьому світу, в яких можна отримати диплом соціального працівника як бакалаврського, так і магістерського рівня. Безумовно, підготовка фахівців із соціальної роботи має свої національні особливості, проте майже скрізь спостерігаються спільні тенденції, основною серед яких є виокремлення соціальної роботи як наукової дисци-

пліни та напряму практичної професійної діяльності.

Останнє є надзвичайно актуальним для України, де тривалий час соціальна робота належала до напряму підготовки «соціологія», а нещодавно стала складовою галузі знань «соціальне забезпечення», разом з новою спеціальністю «соціальна допомога». Новий перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 787 і

вводиться в дію з 2011/2012 навчального року. Відповідно до нього спеціальність «соціальна робота» як бакалаврського, так і магістерського рівня належить до галузі знань «соціальне забезпечення».

Така ситуація невизначеності породжує великі складнощі в навчанні, оскільки, не маючи третього рівня освіти, соціальна робота постійно стикається з проблемами змісту навчання та підготовки викладачів. Наприклад, згідно з вимогами Міністерства освіти ліцензувати чи акредитувати навчальну програму із соціальної роботи можливо лише за умови наявності відповідної кількості викладачів, що мають вчене звання та науковий ступінь. Але ці викладачі аж ніяк не можуть мати науковий ступінь у галузі соціальної роботи. Раніше вимагалось науковий ступінь чи вчене звання із соціології. Цікаво, що Міністерство вимагатиме зараз, адже такої науки, як «соціальне забезпечення», немає.

Тому автори статті поставили за мету на основі порівняльного огляду різних програм підготовки соціальних працівників у 23 університетах 12 країн зробити огляд структурних компонентів освітньої підготовки соціальних працівників у міжнародній практиці.

США – «піонер» соціальної роботи

У США соціальна робота поширена як незалежний напрям освітньої та професійної підготовки. Тільки 2006 р. Освітня рада з соціальної роботи у Сполучених Штатах акредитувала 458 програм напряму підготовки «бакалавр соціальної роботи» та 181 програму підготовки магістрів з соціальної роботи [1]. Згідно зі статистичними даними Департаменту праці уряду США, 5 із 10 людей, що здобули освіту за напрямом «соціальна робота», працюють у сфері охорони здоров'я, психологічної та соціальної реабілітації, ще 3 із 10 – у державних установах, що займаються питанням соціальної політики та соціального захисту населення. Основні напрями професійної підготовки фахівців із соціальної роботи у США: допомога сім'ям та окремим вразливим групам населення, психічно хворим чи людям із залежностями, розробка програм соціальної допомоги та захисту населення. За останніми доступними даними станом на 2009 р. кількість працевлаштованих за спеціальністю соціальних працівників у США – приблизно 642 тис. осіб [2]. Згідно з прогнозами Департаменту праці США, попит на цю професію у період з 2006 по 2016 рр. може зрости на 23 % у середньому по трьох напрямках. Серед інших напрямів особливо зросте попит на соціальних працівників зі спеціалізацією в роботі з людьми похилого віку. Також особливу потребу і нестачу в соціальних працівниках, як і тепер, відчуватиме

сільська місцевість. Соціальна робота у США виступає як окрема спеціалізація, адже Департамент праці, кажучи про подібні чи суміжні професії, зазначає, що лише за певних обставин такими можуть бути соціально-психологічне консультування та психологія і відповідні фахівці з цих галузей. Таких напрямів фахової підготовки, як «соціальне забезпечення» чи «соціальна допомога», у класифікаційній системі професій Департаменту праці США немає.

Переважає більшість університетів США, які займаються професійною підготовкою соціальних працівників, по закінченні навчання видають диплом «бакалавра» чи «магістра соціальної роботи». Приміром, Колумбійський університет, один із найпрестижніших не лише в США (постійно тримається в десятці найкращих університетів світу з соціальних наук, за Шанхайським рейтингом університетів світу в 2009 р. займає 7-му сходинку [3], має найбільшу кількість нобелівських лауреатів у світі – 40 [4]), першим у США розпочав підготовку соціальних працівників. Школу соціальної роботи Колумбійського університету засновано 1898 р. [5], цього ж року почалося викладання, а перший повноцінний набір студентів на очну форму навчання за магістерською програмою «соціальна робота» відбувся у 1904 р. Ця школа відома своїм внеском у розвиток соціальної політики у США, оскільки завдяки ініціативам викладачів, дослідників і студентів цього закладу було проведено багато реформ, зокрема впроваджено зміни у законодавчому забезпеченні соціального добробуту американців (приміром, «Акт соціального забезпечення» (англ. *Social Security Act*) був розроблений саме у цій Школі). Школа соціальної роботи Колумбійського університету своєю місією вважає підготовку студентів, здатних «розв'язувати завдання». Її випускники – це люди, які зможуть займатися захистом прав та інтересів дітей і підлітків, консультуванням малозабезпечених родин та людей похилого віку, очолювати неприбуткові організації чи складати плани догляду для дітей з групи соціального ризику. Практична спрямованість підготовки соціальних працівників у Колумбійському університеті ще раз підтверджує незалежність соціальної роботи як фаху. Цікаво, що посилення практично-прикладного напряму соціальної роботи притаманно не лише Школі соціальної роботи Колумбійського університету, а є однією із провідних тенденцій її сучасного розвитку.

Вплив США на розвиток соціальної роботи за кордоном: приклад Мексики

Активний розвиток соціальної роботи і як професії, і як наукової дисципліни в США впливає і на її становлення та розвиток у сусідніх

країнах. Цікавим прикладом є Мексика, в якій багато університетів пропонують навчання і підготовку з соціальної роботи (ісп. *trabajo social*): «ліценсіатуру» з соціальної роботи, що відповідає освітньому рівневі спеціаліста в Україні, – наприклад, Університет Гуанахато [6] (Факультет соціальних і гуманітарних наук) та Автономний університет Агуаскальенте [7] (незалежний Департамент соціальної роботи у складі Факультету соціальних і гуманітарних наук); диплом магістра з соціальної роботи можна отримати, наприклад, в Національній школі соціальної роботи Автономного національного університету у м. Мехіко [8], на Факультеті соціальної роботи Університету м. Коліма [9] тощо. Різні університети роблять акцент на певних напрямках соціальної роботи. Приміром, в університеті м. Дуранго велику увагу в навчанні соціальної роботі приділяють сімейному консультуванню. Університет має спеціально обладнані приміщення, де відбувається консультування. Студенти на перших порах мають можливість спостерігати за ходом консультацій, аналізувати їх, а потім практикувати самостійно під наглядом супервізора.

Мексиканські фахівці говорять про існування «національної школи», яка займається як фаховою підготовкою соціальних працівників, так і науково-прикладними дослідженнями у соціальній роботі, що свідчить про високий ступень розвитку та незалежності цієї дисципліни і сфери практичної діяльності в Мексиці.

Соціальна робота в Західній і Північній Європі

Соціальна робота та соціальна політика в Європі вже тривалий час є визнаною академічною дисципліною, викладання якої часто відбувається на спільних із соціальною політикою кафедрах чи департаментах. Так, один із найвідоміших університетів світу, провідний найдавніший англійський університет Великої Британії, що стабільно входить у десятку найкращих університетів світу, – Оксфордський університет – має у своїй структурі незалежний Департамент соціальної політики і соціальної роботи. Його діяльність розпочалася у 1914 р. [10], у 1962 р. він отримав назву «Департаменту соціальних та адміністративних досліджень», а у своїй нинішній формі є однією з молодих структур у складі університету, оскільки його остання реорганізація відбулася 1999 р. Департамент готує лише магістрів двох спеціалізацій: порівняльної соціальної політики та доказового соціального втручання (англ. *evidence based intervention*), що вимагає зосередження уваги на знаннях та вміннях, пов'язаних із проведенням досліджень, їх аналі-

зом та застосуванням результатів у практичній діяльності.

У навчальних програмах обох напрямів підготовки важливе місце посідає історія соціальної політики та моделей соціального забезпечення розвинених країн світу, проте соціальна політика та соціальна робота, як один із важливих напрямів її практичного втілення, вважається окремою, незалежною дисципліною. Порівняно зі Школою соціальної роботи Колумбійського університету, особлива спеціалізація з соціального втручання в межах підготовки магістрів у Департаменті соціальної політики і соціальної роботи вказує на посилену увагу до практичного аспекту соціальної роботи як прикладної дисципліни. Окрім цього, Департамент пропонує кілька курсів із соціальної політики та соціальної роботи для студентів бакалаврської програми з політології та історії політики Департаменту політики та міжнародних відносин [11]. Серед інших престижних університетів із тривалими традиціями навчання та наукової діяльності варто назвати Единбурзький університет, заснований 1582 року, який надає освіту за спеціалізацією «магістр соціальної роботи» в Школі соціальних і політичних наук [12].

У Данії можна здобути ступінь магістра з соціальної роботи у Вищій соціальній школі при Копенгагенському університеті [13] та в Інституті соціології, соціальної роботи та організації Ольборзького університету [14]. Обидва заклади тісно співпрацюють і проводять практично спільну магістерську програму та заявляють про спільну мету: «підготувати фахівців з аналізу соціальних проблем та соціальної роботи, їх причин та інституційних передумов» [15]. Однак варто зауважити, що в Ольборзькому університеті робиться більший наголос на передумовах соціальних проблем та можливостях їх розв'язання на рівні інституцій та організацій [16].

Не лише в Данії, а й у Скандинавії загалом фахова освіта за напрямом підготовки «соціальна робота» досить поширена і має тривалі традиції. Зокрема Інститут соціальної роботи Гетеборзького університету (входить до складу Факультету соціальних наук) є однією з найбільших структурних одиниць університету за кількістю як студентів (біля 1400), так і викладачів (понад 100) [17]. Підготовка соціальних працівників розподіляється на два базові рівні: перший рівень підготовки – підготовка так званих соціономів, що мають більше педагогічний напрям підготовки (на кшталт соціальної роботи у школі), за яким іде другий рівень – підготовка магістрів соціальної роботи [18]. Особливістю другого рівня підготовки є включення до програми дисциплін блоку так званої психосоціальної роботи.

У Норвегії підготовку соціальних працівників, серед багатьох інших, здійснює Департамент соціальної роботи та наук про здоров'я Норвезького технологічного університету [19], що ставить собі за мету «сприяння взаємодії між людьми» як на індивідуальному рівні для тих, хто відчуває/має в цьому потребу, так і на рівні громади чи соціальної політики країни в цілому, чим, відповідно, і повинні займатися соціальні працівники – випускники цього закладу.

У Німеччині соціальна робота як університетська дисципліна викладається у «вищих фахових школах» (нім. *Fachhochschule*), які мають статус «університетів прикладних наук», саме так їхню назву традиційно перекладають англійською мовою (*university of applied sciences*). Соціальна робота як дисципліна в Німеччині тривалий час існувала поряд із соціальною педагогікою, проте вже сьогодні вона викладається в багатьох університетах (наприклад, Католицький університет у м. Ейхштадт, Факультет соціальної роботи) та в кількох десятках «фахових вищих шкіл», найвідомішою з яких є Вища фахова школа ім. Аліс Соломон (*Alice Solomon Fachhochschule*) в м. Берліні, досвід якої фахівці із Школи соціальної роботи НаУКМА мали можливість вивчати наприкінці 90-х років. Варто зазначити, що цей фах у Німеччині є самостійним і не входить до жодної галузі знань, «підспеціальності» чи спеціалізації.

В Ірландії кілька навчальних закладів здійснюють підготовку практиків із соціального догляду («*social care practitioner*»). Особливістю такої підготовки є те, що вони орієнтовані на безпосередню роботу з клієнтами чи користувачами соціальних служб, в той час як робота соціального працівника часто може стосуватися ведення випадку. Останнє передбачає значну частину адміністративних функцій, пов'язаних із інтерв'юванням, веденням переговорів, перенаправленням чи влаштуванням клієнтів до відповідних закладів чи установ, координацією фахівців, залучених до роботи, оцінкою тощо. Практик із соціальної допомоги навчається три роки і отримує відповідний національний диплом (*3-year National Diploma*). Він може здобути освіту бакалаврського рівня, а для отримання освіти магістерського рівня він може подаватися на програми із соціальної роботи. Деякі ірландські університети (наприклад, Трінті коледж у м. Дублін, Університетський коледж м. Дублін) також приймають на магістерські програми з соціальної роботи студентів, що закінчили бакалаврські програми з прикладних соціальних наук (англ. *applied social studies*). Слід однак зважати на те, що університети відбирають майбутніх соціальних працівників за власними критеріями, тож бакалаврський ступінь із при-

кладних соціальних наук жодним чином не гарантує вступ на магістерські програми із соціальної роботи.

Розвиток соціальної роботи в Європі: постсоціалістична Європа

Прийнято вважати, що в Європі з середини 1990-х років активно триває процес так званої академізації соціальної роботи [20]. Під цим терміном розуміють утвердження соціальної роботи як самостійної наукової дисципліни. Цей процес стимулюється передусім визнанням соціальної роботи як незалежної професійної сфери діяльності, яка, своє чергою, потребує власних науково-дослідних та освітніх центрів. Ця тенденція притаманна не лише розвиненим західноєвропейським державам, а й постсоціалістичним країнам, в яких соціальна робота як напрям підготовки і як наукова дисципліна з'явилася приблизно одночасно з Україною.

У Хорватії бакалаврів та магістрів соціальної роботи (хорв. *socijalni rad*) готують у Навчальному центрі соціальної роботи на Факультеті права Загребського університету [21]. Після загальної чотирирічної базової підготовки з соціальної роботи, на рівні магістра пропонуються дві спеціалізації: соціальна робота та соціальна політика. В Словенії центр підготовки соціальних працівників існує з 1992 р.: спочатку це була Вища школа соціальної роботи (слов. *socialno delo*), зараз – незалежний Факультет соціальної роботи у складі Люблянського університету [22], який готує і бакалаврів, і магістрів із соціальної роботи. Тут нещодавно створено міжнародну докторську програму із соціальної роботи, яка об'єднала фахівців та студентів із Німеччини, Австрії, Великої Британії, Фінляндії та Словенії. У Болгарії бакалаврів із соціальної роботи (болг. *бакалавър по социални дейности*) готують, наприклад, Софійський університет ім. Св. Климента Охридського [23], Шуменський університет ім. Єпископа Костянтина Преславського [24]. Спеціальність «магістр соціальної роботи» можна отримати в Технічному університеті м. Габорово [25], в Південно-західному університеті «Неофіт Рильски» [26], а Софійський університет ім. Св. Климента Охридського пропонує аж п'ять спеціалізацій у межах загального напряму підготовки «магістр соціальної роботи»: соціальна робота в громадських (локальних) структурах, управління закладами (інституціями) соціальної роботи, соціальна робота з дітьми та родинами, клінічна соціальна робота та соціальна робота з працевлаштування та ринку праці [27]. У Македонії можна здобути освіту на рівні бакалавра та магістра з соціальної роботи (макед. *социјална работа*) в Інституті соціальної роботи та соціальної

політики Філософського факультету Університету ім. Св. Кирила і Мефодія у м. Скоп'є [28]. Серед дисциплін «першого циклу підготовки» у цьому закладі є такі, як соціальне забезпечення та соціальний захист у Республіці Македонії. У болгарських університетах підготовка соціальних працівників має більший наголос на прикладних соціально-психологічних аспектах роботи майбутніх соціальних працівників, у чому болгарські навчальні заклади подібні до хорватських та словенських. Спільною рисою підготовки соціальних працівників у перелічених країнах є відносна незалежність і виокремленість соціальної роботи як фаху та дисципліни, вона не пропонується як спеціалізація чи додатковий фах до якоїсь іншої дисципліни.

Міждисциплінарність соціальної роботи як професії та наукової дисципліни

Соціальна робота, як свідчить практика багатьох університетів у різних частинах світу, позначається особливою міждисциплінарністю. Це не дивно, оскільки професійний соціальний працівник має бути обізнаний із соціальними проблемами суспільства на різних рівнях та, що головне, здатний побачити причини, наслідки і, найважливіше, можливі шляхи розв'язання цих проблем з різних теоретико-методологічних точок зору.

Міждисциплінарність соціальної роботи в різних країнах світу проявляється по-різному. Досить цікаву і незвичну освіту з дипломом магістра соціальної роботи можна здобути у Школі соціальної роботи ім. Вурцвайлера, яка є частиною Єшвіа Університету в США [29]. Особливістю цього навчального закладу в цілому є спрямованість на задоволення потреби єврейського населення у професійних соціальних працівниках. Школа соціальної роботи ім. Вурцвайлера пропонує кілька спільних магістерських програм з іншими університетами: зокрема, можна отримати диплом магістра соціальної роботи з додатковою спеціалізацією в праві (навчання проводиться спільно зі Школою права ім. Б. Кардозо), або диплом магістра соціальної роботи та диплом магістра теології (навчання проводиться спільно зі Школою теології Єльського університету). Такий підхід демонструє міждисциплінарність соціальної роботи і відкритість самого процесу навчання та підготовки фахівців з цього напрямку.

Міждисциплінарною, приміром, є також програма Школи соціальної роботи при Коледжі здоров'я та суспільних питань Університету Центральної Флориди: тут готують фахівців із дипломом «магістр соціальної роботи» для клінічної роботи на рівні громади, основне завдан-

ня яких – покращити якість життя людей у громаді в соціально-психологічному та почасти медичному аспектах.

Школа торгівлі та управління Лорентійського університету (Канада) також готує магістрів соціальної роботи [30], з особливим наголосом на підготовці фахівців, які б могли забезпечити рівний доступ до соціальних послуг та високу якість життя населення незалежно від расових, релігійних, гендерних та інших відмінностей [31].

Школа медсестер, акушерів та соціальної роботи Манчестерського університету (Велика Британія) [32] також відзначається міждисциплінарністю в підготовці соціальних працівників. Хоча назва вказує на медичну специфіку, підготовка фахівців із соціальної роботи на рівні магістрів здійснюється за багатьма напрямками, у тому числі йдеться про роботу з біженцями у притулках, із бездомними та у центрах працевлаштування.

Особливості та структурні компоненти освітньої підготовки соціальних працівників: замість висновку

Як свідчить проведений аналіз міжнародного досвіду навчання соціальної роботи, у переважній більшості навчальних закладів вона є незалежною дисципліною й окремим напрямом фахової підготовки, в межах якої можуть бути свої спеціалізації, серед яких поширеними є соціальна політика, адміністрування соціальної роботи, консультування різних груп клієнтів, соціальна робота з дітьми, людьми похилого віку, біженцями та пошукачами притулку, бездомними, безробітними тощо. Що стосується змісту навчання, то нормативною дисципліною в навчальних планах соціальних працівників у різних навчальних закладах світу є особливості соціального забезпечення чи соціальної політики своєї країни. Разом з тим, нам не вдалося знайти приклади викладання соціальної роботи в межах, скажімо, соціального забезпечення чи соціального страхування, оскільки вони в науковому та практичному плані є незрівнянно вузькими за соціальну роботу.

Соціальна робота як незалежна дисципліна має високий ступінь міждисциплінарності. Однак не слід плутати останню з незалежністю дисципліни: особливість соціальної роботи як прикладної дисципліни для роботи з проблемами людей на різних рівнях – від індивідуального до загальнодержавного – передбачає можливість аналізувати такі проблеми з різних поглядів, застосовуючи теорії, що традиційно вважаються соціологічними чи психологічними або належать до сфери соціальної політики.

Зважаючи на структурне положення кафедр, центрів, інститутів, департаментів чи навіть факультетів соціальної роботи, ця дисципліна тісно пов'язана з психологією, медициною, педагогікою, соціологією та прикладними політичними науками. Але як бакалаврські, так і магістерські програми з соціальної роботи стосуються незалежної спеціальності, випадків викладання соціальної роботи як додаткової спеціалізації в межах якоїсь іншої дисципліни практично немає, що, зокрема, пояснюється необхідністю проходження тривалої практики (приміром, 900 годин у США) для отримання диплома соціального працівника, деякими особливостями самої дисципліни (як-от, уже згаданою міждисциплінарністю, наголосом на практичній діяльності, необхідністю вужчої спеціалізації для подальшої прикладної роботи, що було б неможливо у випадку опанування соціальної роботи як «побічного» фаху.

У більшості країн Західної, Північної та Південної Європи термін «соціальна робота» (і відповідно, «соціальний працівник») практично за-

твердився, натомість в Італії та Франції його часто замінюють терміном «соціальна допомога» (наприклад, «соціальний працівник» у Франції – *l'assistant de service social*, тобто «асистент/працівник соціальної служби», а в Італії – «assistente sociale»), в Португалії – «соціальне обслуговування» (порт. *serviço social*); разом з тим, у зазначених країнах простежується тенденція до дедалі більшого вживання прямого відповідника «соціальної роботи»: *travail social* у Франції чи *trabalho social* у Португалії. Відповідно, цей досвід показує, що Україні не варто вигадувати додаткових термінів на позначення всесвітньої відомої професії та наукової дисципліни, оскільки це радше додасть плутанини, ніж прояснить ситуацію.

Разом з тим очевидно, що подібні дослідження необхідно продовжувати та подавати на розгляд академічної спільноти різні підходи та школи, як ті, що мають тривалі традиції та досвід, так і новітні, які намагаються ствердитися в сучасних умовах.

Література

1. Довідник з професій та працевлаштування 2008–2009 Департаменту праці США [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bls.gov/oco/ocos060.htm>.
2. Дані Департаменту праці США по професії «соціальна робота» за 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ftp://ftp.bls.gov/pub/special.requests/ep/ind-occ.matrix/occ_pdf/occ_21-1020.pdf.
3. Шанхайський рейтинг університетів світу за 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.arwu.org/ARWU2009.jsp>.
4. Living Legacies at Columbia / ed. by W. T. De Bary. – Columbia University Press, 2006. – P. 10–15.
5. Школа соціальної роботи Колумбійського університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.columbia.edu/cu/ssw/admissions/pages/columbia/Mission/index.html>.
6. Інформація про напрям підготовки «ліценсатура» за спеціалізацією «соціальна робота» в Університеті Гуанахато / Мексика (*исп. мовою*) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ugto.mx/sitioug/franc/licenciaturas/lictrabajosocial.asp>.
7. Профіль підготовки «ліценсатура» за напрямом підготовки «соціальна робота» Автономного університету Агуаскальєнте / Мексика (*исп. мовою*) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uaa.mx/direcciones/dgdp/catalogo/ciencias_sociales_humanidades/lic_trabajo_social.pdf.
8. Національна школа соціальної роботи Автономного національного університету у м. Мехіко, домашня сторінка (*исп. мовою*) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.trabajosocial.unam.mx/>.
9. Профіль підготовки «магістр» за спеціалізацією «соціальна робота» Університету м. Коліма/Мексика (*исп. мовою*) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ucol.mx/docencia/planes-estudio/documentos/M-212.pdf>.
10. Департамент соціальної політики та соціальної роботи Оксфордського університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.spsw.ox.ac.uk/about/history/complete.html>.
11. Курси Департаменту соціальної політики та соціальної роботи Оксфордського університету для студентів-бакалаврів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.spsw.ox.ac.uk/students/undergraduate-students.html>
12. Режим доступу: <http://www.socialwork.ed.ac.uk/>.
13. Підготовка фахівців з соціальної роботи в Копенгагенському університеті (*дат. мовою*) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dsh-k.dk/Kandidatuddannelsen-i-Socialt.253.0.html>.
14. Підготовка соціальних працівників в Ольборзькому університеті (*дат. мовою*) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.socsci.aau.dk/socialkandidat/uddannelse.htm>.
15. Режим доступу : <http://www.dsh-k.dk/Kandidatuddannelsen-i-Socialt.253.0.html>.
16. <http://www.socsci.aau.dk/socialkandidat/undervisn.htm>.
17. Соціальна робота в Гетеборзькому університеті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.socwork.gu.se/?languageId=100000&contentId=-1&disableRedirect=true&returnUrl=http%3A%2F%2Fwww.socwork.gu.se%2Fenglish%2F>.
18. Презентація напрямку підготовки «соціальна робота» в Гетеборзькому університеті (*швед. мовою*) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.socwork.gu.se/utbildning/>.
19. Огляд напрямку підготовки «соціальна робота» Норвезького технологічного університету (*норв. мовою*) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ntnu.no/studier/msarb>.
20. Watts T. International handbook on social work education / T. Watts, D. Elliott, N. S. Mayadas. – Westport : Greenwood Press, 1995. – P. 108.
21. Інформаційна сторінка Навчального центру соціальної роботи Факультету права Загребського університету (*хорв. мовою*) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pravo.hr/scsr/za_buduce_studente/nastava.
22. Домашня сторінка Факультету соціальної роботи Люблянського університету (*слов. мовою*) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.fsd.si/dodiplomski_studij/predstavitev/.

23. Кваліфікаційні завдання підготовки соціальних працівників у Софійському університеті ім. Св. Климента Охридського (*болг. мовою*) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/fakulteti/fakultet_po_pedagogika/specialnosti/bakalav_rski_programi/fakultet_po_pedagogika/socialni_dejnosti/kvalifikacionna_harakteristika.
24. Загальний опис програми підготовки «бакалавр» за спеціальністю «соціальна робота» Педагогічного факультету Шуменського університету ім. Єпископа Костянтина Преславського (*болг. мовою*) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://shu-bg.net/studentsdoc/b/pf/SOD>.
25. Характеристика напрямку підготовки «соціальна робота» Господарського факультету Технічного університету м. Габрово (*болг. мовою*) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tugab.bg/bg/fakstopanski/fak-s-specialnosti/93-specsd>.
26. Опис спеціальності «магістр соціальної роботи» у Південно-західному університеті «Неофіт Рильський» (*болг. мовою*) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.swu.bg/academic-activities/academic-programmes/masters-programmes/social-work/social-work.aspx>.
27. Магістерські програми Педагогічного факультету Софійського університету ім. Св. Климента Охридського (*болг. мовою*) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/fakulteti/fakultet_po_pedagogika/specialnosti/magist_rski_programi.
28. Навчальний план підготовки «першого циклу» в Інституті соціальної роботи і соціальної політики Філософського факультету Університету ім. Св. Кирила і Мефодія у м. Скоп'є (*макед. мовою*) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fzf.ukim.edu.mk/pdf/sp/srsp-dd.pdf>.
29. Школа соціальної роботи ім. Вурцвайлера [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.yu.edu/Wurzweiler/page.aspx?id=2969>.
30. Підготовка соціальних працівників у Флорентійському університеті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.laurentian.ca/Laurentian/Home/Departments/Commerce/Home+Page.htm?Laurentian_Lang=en-CA.
31. Огляд програми підготовки бакалаврів з соціальної роботи у Флорентійському університеті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://laurentian.ca/Laurentian/Home/Academic+Calendar/en/Undergraduate+Programs/Social+Work/Social+Work.htm?Laurentian_Lang=en-CA.
32. Школа медсестер, акушерів та соціальної роботи Манчестерського університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nursing.manchester.ac.uk/postgraduate/taught/socialwork/>.

M. Yakovlyev, N. Kabachenko

EDUCATIONAL AND VOCATIONAL TRAINING OF SOCIAL WORKERS: AN OVERVIEW OF WORLD PRACTICES

This articles presents an analysis of existing approaches to and practices of training social workers on bachelor's and master's levels. The authors aim at clarifying relations between social work and social care ("social provision"), they go back to the historical roots of social work, and outline the structural components of educating and training social workers in international practices

Keywords: social work, social care, social work education.

Матеріал надійшов 12 травня 2011 р.